

N:o 22.

Ank. till Riksdagens kansli den 4 mars 1889, kl. 12 midd.

Lagutskottets utlåtande, i anledning af väckt förslag om ändrad lydelse af 15 kap. 3 § rättegångsbalken.

I justitieombudsmannens till innevarande Riksdag afgifna, af båda kamrarne till lagutskottet hänvisade embetsberättelse framställes förslag om sådan ändring af 15 kap. 3 § rättegångsbalken, hvarigenom underdomare uttryckligen förbjudes att vara fullmäktig vid domstol, deri han är ordförande eller ledamot, utom i de fall, då det är ledamot i öfverrätt medgifvet att der och vid underlydande rätt såsom fullmäktig föra talan.

Till stöd för och närmare utveckling af detta förslag anför justitieombudsmannen:

»Såsom ofvan (sid. 103) närmare förmäles, har under nästlidna år ett stort antal embets- och tjänstemän hos mig angifvits till åtal, för det de skulle innehafva bitjenster eller utöfva sakförareverksamhet.

Ehuru de sålunda angifne embets- och tjänstemännen med endast ett par undantag icke, efter min uppfattning, handlat lagstridigt i angifna hänseendet, är det mig dock väl bekant, att såväl åtskillige af desse som många andra, jemte sina af staten eller kommunen aflönade tjänster, innehafva hvarjehanda befattningar och utföra uppdrag för enskilde eller korporationer; och jag har därför bort taga under öfvervägande, huruvida detta sysslande utom tjänsten tagit sådan utsträckning eller verkat så förlamande på intresset för och förmågan att sköta med tjänsten förenade åligganden, att dessa blifva åsidosatta eller vanvårdade,

och om i sådant fall lagstiftaren kan och bör inskrida för att råda bot på detta samhällsönda.

Att mer än en af *statens* embets- och tjänstemän åtager sig så många eller så ansträngande befattningar och bestyr af mera eller mindre enskild natur, att efter all sannolikhet tjänsten deraf måste lida, låter sig icke förneka. Men detta förhållande är, såvidt jag kunnat inhemta, ingalunda allmänt och lär för öfrigt icke kunna på lagstiftningens väg alldeles förebyggas. I de under senare tiden för snart sagdt alla *statens* civile embets- och tjänstemän fastställda lönerregleringar är i allmänhet stadgadt, att med tjänsten icke får förenas annan tjänst på rikets, riksdagens eller kommunens stat och ej heller annan tjänstebefattning, med mindre den finnes icke vara hinderlig för fullgörande af de till statstjänsten hörande åligganden. I dessa bestämmelser, i vederbörande förmäns noggranna öfvervakande af deras iakttagande och i tjänstemännens egen pligtkänsla synas mig förefinnas så verksamma garantier för statstjänsternas behöriga upprätthållande, som öfver hufvud kunna åstadkommas. Att genom lag än hårdare åtdraga de inskränkande band, som redan äro *statens* embets- och tjänstemän i förevarande afseende pålagda, skulle, efter min åsigt, vara ändamålslost och till och med kunna verka skadligt. Det måste alltid blifva fallet, att den mera begåfvade, kunskapsrike och arbetsduglige tjänstemannen får något öfver af den tid, som hel och hållen åtgår till tjänstens ordentliga skötande för den, som icke höjer sig öfver det vanliga måttet af skicklighet och arbetsförmåga. Äfven om man genom bestämmelser skulle kunna alldeles förhindra denne lyckligare utrustade tjänsteman, för hvilken, äfven om han på det mest noggranna och tillfredsställande sätt fullgör sina tjänsteåligganden, öfverskott af tid kan uppstå, att använda detta öfverskott å sådan verksamhet, hvori hans sakkunskap och förmåga göra arbetet för honom sjelf lätt och för andra gagnande, så tvingar man honom in på områden, der hans erfarenhet och insigter äro till föga eller ingen nytta, men hans håg långt mera drages från tjänsten och dess bestyr, såsom exempelvis industriella och kommersiella företag, landtbruk och dylikt.

Men, såsom af det föregående synes, är det icke blott *statstjänstemän*, som hos mig angifvits för obehörigt innehafvande af »bitjenster» och utöfvande af juridisk affärsverksamhet, utan äfven många af *städernas*. Hvad beträffar denna senare kategori af tjänstemän, lär det väl i allmänhet tillkomma stadskommunerna, som antaga och aflöna sina tjänstemän, att sjelfva bestämman, i hvad mån desse må innehafva andra befattningar eller utöfva enskilda uppdrag. Att städerna lemna dem stor

frihet i detta afseende är lätt förklarligt. Många stadssamhällen kunna icke så aflöna sina juridiska och administrativa tjänstemän, att dugliga sådana stå att påräkna, om dem vore förment att använda sina insigter och sin för tjänstens bestridande ej erforderliga tid på annan lämplig verksamhet; och stadsinvånarne måste dessutom helt naturligt finna sin uträkning vid att i sina egne tjänstemän hafva det sakkunniga och pålitliga biträde i juridiska angelägenheter, som de annars ofta skulle nödgas söka på långt aflägsse håll. Denna stadskommunernas bestämmanderätt är dock ingalunda obegränsad. Såvidt deras tjänstemän tillika äro organ för statens dömande och förvaltande verksamhet, har staten både rätt och pligt att söka förebygga, att de befatta sig med något, som för tjänstens behöriga skötande är hinderligt eller för dess anseende nedsättande. Och ur denna synpunkt anser jag lagstiftningen böra inskrida för att stäfja ett oskick, som, förr icke ovanligt, nu torde vara mera sällsynt, men i allt fall här och hvar förekommer och knappast kan antagas försvinna af sig sjelft.

Efter hvad jag förut försport och under embetsresa nästlidna år sjelft erfarit, finnas nemligen ännu rådmän, som låta bruka sig såsom rättegångsfullmäktige vid den domstol, deri de äro ledamöter, handlägga såsom domare det ena målet och utföra i det nästa ena partens talan samt sätta sig i det tredje åter till doms. I den stad, der jag fann detta ofog vara rådande — hvad angår den ene af de två rådmännen i icke obetydlig utsträckning — tillsades borgmästaren att allvarligen förehålla vederbörande det för en domare ovärdiga och nedsättande i ett slikt uppträdande och att tillse, det de icke vidare dertill gjorde sig skyldige, hvartill borgmästaren också utfäste sig; men att ställa desse rådmän till ansvar för deras förfarande ansåg jag mig, med nu gällande lagbestämmelser i ämnet, icke kunna. Dessa innehålla nemligen icke något uttryckligt förbud för underdomare att uppträda som rättegångsfullmäktig vid den domstol, han sjelf tillhör såsom ordförande eller ledamot. Att emellertid en dylik verksamhet hindrar vederbörande att fullgöra sina pligter som domare och i hög grad skadar domstolens anseende samt därför bör så vidt möjligt genom lagens bestända bud förhindras, derom torde icke råda mer än en mening.

I 15 kap. 3 § rättegångsbalken, det enda lagrum i nu gällande lag, som omhandlar förbud för annan att vara laga ombudsman, heter det:

»Ej må någor fullmäktig vara i den sak, dermed han sig befattat i annan rätt såsom domare eller rättens betjent eller hos konungens befallningshafvande å embetets vägnar: ej den, som förr varit fullmäktig för vederdelomannen i samma mål: eller den, som sjelf under målsman

står: ej eller den, hvars fader eller svärfader, son eller måg, broder eller svåger, i rätten domare sitter. Ej må någon ledamot i öfverrätten, eller dess betjent, som årlig lön njuter, låta bruka sig till fullmäktig, der, eller vid någon underrätt, som der under lyder: utan så är, att han talar för skyldeman sin till och med syskonebarn, eller för omyn-dig, den han är målsman före.»

Hvarken genom detta lagrum eller genom något annat stadgande i lagen har uttryckligen förbjudits underdomare i en rätt att vid samma rätt föra talan såsom fullmäktig.

Med afseende härpå yttrade äldre lagberedningen i motiven till sitt förslag till civillag:

»Att den som är förordnad till domare i en rätt vid samma rätt förer talan såsom fullmäktig har man ansett äfven vara olämpligt och lika stridande mot god ordning, som att ledamot i öfverrätt förer fullmäktigskap derstädes eller vid underlydande domstol; och för att uttrycka detta, har man gifvit början af 14 § en förändrad lydelse.»

Det är första stycket af 14 § 30 kap. rättegångsbalken i lagkomiténs förslag till civillag, som här åsyftas. Detta stycke lyder i lagkomiténs förslag sålunda:

»Ledamot i öfverrätt må hvarken i den rätt, eller vid någon rätt som derunder lyder, fullmäktig vara»,

men borde enligt lagberedningens mening hafva följande affattning:

»Den, som i någon rätt till domare förordnad är, må ej i den rätt, ej heller i rätt som derunder lyder, fullmäktigskap föra.»

Enär, såsom jag ofvan anført, en lagbestämmelse i enlighet med denna beredningens uppfattning visat sig vara af behovet påkallad, och då den fullständiga ombildningen af vårt rättegångsväsende säkerligen ännu länge låter vänta på sig, tillåter jag mig föreslå, att Riksdagen, utan att afbida denna genomgripande reform, redan nu för sin del besluter en sådan förändring af 15 kap. 3 § rättegångsbalken i nu gällande lag, hvarigenom underdomare uttryckligen förbjudes att vara fullmäktig vid domstol, deri han är ordförande eller ledamot, utom i de fall, då det är ledamot i öfverrätt medgifvet att der och vid underlydande rätt såsom fullmäktig föra talan.

Ehuru visserligen endast sällan inträffat, att ordinarie ordförande i rådstufvurätt uppträdt som rättegångsfullmäktig vid samma rätt, och aldrig, såvidt mig är bekant, att häradshöfding vid ting inom sin domsaga fört andras talan, bör naturligen åt det ifrågasatta stadgandet gifvas en sådan lydelse, att det kommer att omfatta jemväl ordförande i underrätt, då i afseende å dem i ännu högre grad gälla samma skäl,

som tala för ett bestämdt förbud för ledamöter af underrätt i stad att vid samma rätt uppträda såsom laga fullmäktige.

Deremot anser jag förbudet icke böra utsträckas till ledamöterna i häradsrätt, d. v. s. *nämndemännen*, hvilket ej heller lagberedningen synes afsett.

Vid såväl 1876 som 1881 års riksdag väcktes förslag om förbud för *ledamot i underrätt* att inför samma rätt föra andras talan, hvilka förslag hufvudsakligen och egentligen voro rigtade just mot nämndemännen. I anledning af den vid förstnämnda års riksdag väckta motionen i ämnet yttrade lagutskottet:

»I anledning af framställningen, som afser det gängse bruket, att vid underdomstol å landet nämndeman, som tillhör samma domstol, tillstädjes att vara fullmäktig, får utskottet å ena sidan erinra, att då nämndeman, som varit ombud i en sak, icke eger att i pröfningen deraf deltaga, samt nämndens mening icke på domsluten utöfvar något inflytande i annat fall, än att den är enhällig och från domarens skiljaktig, någon fara därför att nämndemän skulle på utgången af sine hufvudmäns talan kunna till deras förmån obehörigen inverka, icke torde förefinnas, så att det ifrågasatta förbudet, såvidt dermed afses att undanrödja en sådan fara, icke synes kunna tillmätas någon synnerlig vigt. Samma förbud skulle å andra sidan sannolikt medföra ganska stora olägenheter, och det synes desto mindre lämpligt att förhindra nämndemäns anlitan till biträde i egentliga rättstvister, som de med hänsyn till den erfarenhet rörande sådana frågor behandling, nämnden genom sitt deltagande i lagskipningen är i tillfälle i viss mån förvärfva, torde vara dertill företrädesvis lämplige, samt, derest det ifrågasatta förbudet blefve i lag stadgadt, menige man, vid bristande förmåga vid rättegångars utförande, skulle, åtminstone intill dess ett advokatstånd blefve inrättadt, göras i dessa angelägenheter beroende af sådane, ofta nog mindre rättrådiga personer, som gjort utöfvandet af advokatycket på landet till sitt hufvudsakliga näringsfång och af egen vinning ofta förledas att snarare befrämja än förekomma obefogade rättegångar.»

Utskottets härfpå grundade afstyrkande af förslaget antogs utan diskussion af båda kamrarne. Äfven 1881 års lagutskott afstyrkte, på grund hufvudsakligen af nyss anförda, af utskottet återgifna motivering, den då framlagda motionen, och utskottets mening blef, sedan endast motionären yttrat sig, af kamrarne godkänd.

I betraktande af de skäl, lagutskottet sålunda vid tvenne riksdagar åberopat, men hufvudsakligen emedan nämndemännen onekligen ur de synpunkter, hvarifrån mitt förslag utgått, såsom domare intaga en helt

annan ställning än de, hvilka jag med förslaget åsyftar, d. v. s. ordförande i häradsrätt samt ordförande och ledamöter i rådstufvurätt, har jag icke ansett mig böra ifrågasätta stadgande af förbud för nämndemän att vid den rätt, de tillhöra, såsom fullmäktige biträda allmänheten.»

Laguskottet delar i allo de af justitieombudsmannen sålunda uttalade åsigter så väl i fråga om önskvärdheten af en lagändring i omfördälda syfte som rörande olämpligheten, åtminstone för närvarande, af att utsträcka det ifrågasatta förbudet till nämndemän. I det förslag till ändrad lydelse af 15 kap. 3 § rättegångsbalken, som utskottet här nedan framlägger, har utskottet, med anslutning till hvad den äldre lagberedningen föreslagit, begagnat uttrycket »den, som i någon rätt till domare förordnad är», hvilket icke läser kunna anses tillämpligt på de *valde* nämndemännen.

Utskottet hemställer följaktligen,

att Riksdagen ville, i anledning af justitieombudsmannens ifrågavarande framställning, för sin del antaga följande

L A G

angående ändrad lydelse af 15 kap. 3 §
rättegångsbalken.

Härigenom förordnas, att 15 kap 3 § rättegångsbalken skall hafva följande ändrade lydelse:

Ej må någon fullmäktig vara i den sak, dermed han sig befattat i annan rätt, såsom domare, eller rättens betjent, eller hos Konungens befallningshafvande å embetes vägnar: ej den, som förr varit fullmäktig för vederdelomannen i samma mål: eller den, som sjelf under målsman står: ej heller den, hvars fader eller svärfader, son eller måg, broder eller svåger, i rätten domare sitter. *Den, som i någon rätt till domare förordnad är, må ej vid den rätt, ej heller vid någon rätt, som derunder lyder, låta bruka sig till*

fullmäktig; ej heller må öfverrätts betjent, som årlig lön njuter, vara fullmäktig der eller vid någon derunder lydande rätt: dock vare domare eller öfverrätts betjent ej förment att vid rätt, som nyss är sagd, tala för sin skyldeman till och med syskonebarn, eller för omyndig, den han är målsman för.

Stockholm den 4 mars 1889.

På lagutskottets vägnar:

AXEL BERGSTRÖM.
